

Тетяна Мяскова,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
вул. Володимирська, 62, Київ, 01601, Україна
e-mail: myaskova@nbuv.gov.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6682-5046>

**БІБЛІОТЕКА ВОЛИНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ
ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ:
ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ**

У статті розкрито історію створення та діяльність бібліотеки Волинської православної духовної семінарії в контексті історії існування безпосередньо духовного навчального закладу та в безпосередньому взаємозв'язку з історичними подіями кінця XVIII – початку XX ст.

Подано огляд попередніх наукових доробок з історії бібліотеки семінарії та залучення нової джерельної бази дослідження, зокрема введення в науковий обіг інформації про бібліотечні каталоги, що розкривають склад фондів семінарської бібліотеки. Історію побутування книжкових фондів бібліотеки Волинської православної духовної семінарії розглянуто в контексті історичних подій минулого. Подано нову інформацію про тематичний склад і наявність періодичних видань у фондах бібліотеки духовної семінарії. Простежено долю основного фонду семінарської бібліотеки.

Ключові слова: Волинська православна духовна семінарія, бібліотека, Острог, Кременець, Житомир.

У фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУВ) зберігається більша частина бібліотеки колишньої Волинської православної духовної семінарії у вигляді єдиного масиву документів. Це книжкове зібрання тривалий час зберігалось в резервних книгосховищах НБУВ, інформацію про нього не було введено в науковий обіг через ідеологічні перестороги радянського періоду.

Метою праці є вивчення історії створення та функціонування бібліотеки Волинської духовної православної семінарії (далі – ВДПС) відповідно до етапів функціонування семінарії, які залежали від історичних подій кінця XVIII – початку XX ст. Також проаналізувати науковий доробок

дослідників з цього питання та зробити характеристику джерельної бази дослідження, особливо каталогів.

Волинська православна духовна семінарія посідала значне місце в культурній спадщині Волині. Першим дослідником, який звернув увагу на її книжкові та архівні сховища, був М. Петров, який після закінчення Київської духовної академії викладав у Волинській семінарії словесність й очолив редакцію часопису «Волинські єпархіальні відомості» («Волинские епархиальные ведомости») [1]. М. Петров першим опублікував історію функціонування православної академії на Волині із часу заснування в Острозі православного училища до перетворення його на вищу школу та до перенесення семінарії до Кременця. Крім того, М. Петров подав періодичність функціонування семінарії в Острозі, поділивши її на два періоди: перший – від заснування семінарії в 1797 р. до прийняття нового статуту в 1817 р.; другий – з 1817 р. до перевезення семінарії у Кременець у 1835 р. У науковій розвідці М. Петров згадав і про бібліотеку при семінарії, джерельною базою якої стала бібліотека єзуїтів, яку згодом було доповнено купівлею та передачею в семінарію деяких монастирських бібліотек Волині [2, с. 201]. Як приклад ученим було наведено книги, отримані від штаб-лікаря Надтоки із Загаєцького св. Іоанна Милостивого православного монастиря, а також з дубенської Спасо-Преображенської церкви та Гоцанського василіанського монастиря.

Інший дослідник Волині, церковний історик-краєзнавець, автор п'яти-томного цінного джерела з історії Острога й населених пунктів навколо нього, що мав назву «Історико-статистичний опис церков і парафій Волинської єпархії», М. Теодорович подав історію Волинської духовної семінарії, починаючи з моменту її заснування й до сторічного ювілею [12]. У цій науковій розвідці теж побіжно розглянуто й деякі аспекти функціонування бібліотеки. Коротко торкалися історії бібліотеки у своїх наукових розвідках про Волинську духовну семінарію Д. Полянський [12] та Ф. Четиркін [13]. Побіжно розглянув роботу бібліотеки в праці, присвяченій історії ВПДС, К. Храевич [14].

І. Тихомиров був першим з дослідників, який здійснив бібліографічний опис книжкових фондів ВПДС: уклав систематичний каталог книг фундаментальної бібліотеки церковнослов'янською та російською мовами і хоча цей каталог заслуговує на критичне ставлення з приводу неточного бібліографічного опису стародруків, на сьогодні це фактично єдине історичне джерело до розкриття складу фондів семінарії [22].

Учений-літературознавець професор В. Перетц у звіті про екскурсії до семінарії в жовтні 1910 р. подав відомості про склад та зміст рукописних

фондів семінарії, зокрема він виокремив і зробив опис найбільш цінних кириличних стародруків, таких як Острозька Біблія (1581 р.), Віленське Євангеліє (1575 р.) та ін. Учений звернув увагу на те, що в бібліотеці семінарії було багато документів стосовно встановлення Церковної унії на Волині [3].

В. Камінський, дослідник, етнограф, діалектолог, правознавець, який ще в 1910–1913 рр. за дорученням Санкт-Петербурзької АН досліджував книги та рукописи з ВПДС, оцінив стан зберігання документів як незадовільний та підкреслив, що більшість із документів ще не введено до наукового обігу [4, арк. 51–51 зв.].

Вивченням фондів Волинської православної духовної семінарії займався український філолог-славіст, провідний фахівець (завідувач відділу рукописів у 1929–1934 рр.) ВБУ П. Попов, який під час відрядження до Житомира атрибутував та описав рукописи Волинського державного краєзнавчого музею, у складі якого певний час зберігалися документи з ВДПС. Також учений склав бібліографію, присвячену дослідженням науковців XIX–XX ст. стосовно матеріалів житомирських збірок. Під час майже річного відрядження П. Попов відокремив найбільш цінні складові бібліотеки місцевого музею: бібліотеки Шодуарів, Товариства дослідників Волині, Волинського римо-католицького капітула, житомирських біскупів, Житомирської центральної міської бібліотеки, а також рукописи, стародруки, збірку пам'яток публіцистичної літератури XVI–XVII ст. В Інституті рукопису НБУВ зберігається документ «Попов П. М. Житомирські фонди рукописів і стародруків Державної публічної бібліотеки АН УРСР як джерела для історії літератури феодальної доби. Повідомлення про наукове відрядження в травні 1931 р., прочитане на засіданні Комісії української літератури доби феодалізму у ВУАН 24 листопада 1931 р.» [5].

Дослідник А. Климчук у праці «Волинський краєзнавчий музей у Житомирі» [9] підкреслював активну участь у процесі дослідження та передачі колекційних фондів з Житомира до Києва П. Попова та співробітників ВБУ М. Гешпенера, О. Дзбанівського. Інформація про перевезення книг з Волинського музею до ВБУ міститься також у документах архіву НБУВ, що хронологічно охоплюють період від квітня до грудня 1932 р. Серед документів є протокол наради бібліотечних працівників, які займалися вивченням фонду та підготовкою його до перевезення, декілька актів про видовий склад фонду, кошторис на перевезення книг, звіти про роботу, у тому числі О. Дзбанівського, листування щодо передачі книжок [4]. У наведених документах зазначено, що, для того щоб виконати поста-

нови сектора науки НКО УСРР від 10 квітня 1931 р. та 29 травня 1932 р. про книжковий фонд Волинського краєзнавчого музею, 13 червня 1932 р. до Житомира виїхала комісія в складі представника сектора науки НКО УСРР Кубланівського, заступника директора ВБУ А. Яременка та наукового співробітника Ф. Максименка. Комісія мала на місці узгодити з музеєм питання розподілу зазначеного книжкового фонду, організувати конкретні робочі процеси приймання, пакування, переміщення книжок до ВБУ. Після ознайомлення з книжковою збіркою музею один із членів комісії Ф. Максименко був залишений у Житомирі з конкретним завданням контролювати процес виконання ухвал зазначеної комісії. З метою прискорення процесу опрацювання та підготовки до перевезення книжок у червні 1932 р. до Житомира прибули також науковий співробітник М. Гепшенер і бібліотекар Гречин. Цей процес здійснювався в умовах протистояння з працівниками музею, які, природно, не хотіли втрачати «Волиніку». Саме тому частина колекційних фондів залишилася у фондах музею.

Завершилася передача фондів до ВБУ 9 жовтня 1932 р. Про це свідчить акт передачі, підписаний заступником директора Волинського краєзнавчого музею Д. Антоновим і завідувачем бібліотеки музею М. Кудрицьким, з одного боку, та уповноваженим ВБУ О. Дзбанівським – з іншого.

Після проголошення незалежності України активізувалися розвідки щодо її історичної та культурної спадщини. Так, історії бібліотеки Волинської духовної православної семінарії присвячені праці І. Міляевич [16], яка додала до вже двох поділених М. Петровим історичних періодів побутування бібліотеки ВДПС Острозького (1796–1836 рр.) і Кременецького (1836–1901 рр.) Житомирський (з 1901 р. та, імовірно, до часу надходження бібліотеки в Житомирі й до передачі її в ВБУ. – Прим. авт.) та розглянула діяльність бібліотеки Волинської православної духовної семінарії в перші два періоди її функціонування.

В останні десятиріччя дослідження книжкової спадщини Волині проводилося С. Ліщуком, який аналізував історичні джерела, що розкривають історію функціонування Волинської духовної семінарії в 1796–1825 рр. Подав класифікацію цих документів, розкрив їхній інформаційний потенціал (зокрема, навів такі документи, як рапорт учителя поезії та за сумісництвом бібліотекаря І. Цихоцького, у якому було описано наслідки пожежі 1809 р., а також подано реєстр втрачених після цього книг). Зазначений реєстр складається з трьох колонок: у першій – зазначалися номери з журналу, де числилися книги, що втрачені; у другій – вказувалися самі

назви цих книг. Перелік назв поділявся на латиномовні видання, польські; із книг, закуплених у 1805 р.; із книг, отриманих від штаб-лікаря; книг, що були закуплені із сум архієрейського дому. Ще одним документом, віднайденим автором, є акт передавання, датований 16 червня 1824 р., про передання бібліотеки в 1823 р. А. Лотоцькому від його попередника [21, с. 176]. Дослідником підкреслено, що досліджені історичні джерела, що стосуються семінарської бібліотеки, дали змогу встановити потенціал і цінність бібліотечних фондів, адже безпосередньо про бібліотеку, яка розташована була в Острозі, залишилося досить мало відомостей.

Український науковець С. Міщук у монографії «Рукописні та книжкові зібрання Волині у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: історія, склад, наукове дослідження» (Київ, 2007) [22] розглянув бібліотечні колекції та архіви численних духовних і світських установ, приватних осіб та громадських організацій Волині ХІХ – початку ХХ ст., які зберігалися в 1900–1932 рр. у Волинському дослідному краєзнавчому музеї. Серед об'єктів дослідження науковця книжкові та рукописні фонди Волинської православної духовної семінарії. Каталог, що розкривають склад фондів бібліотеки ВПДС у Кременецький період, зберігаються в ІР НБУВ та у Ф. 2227 «Волинський музей. Колекція документів до історії церкви» Державного історичного архіву України у Києві.

Повернімося до історії бібліотеки ВДПС, яка невід'ємно пов'язана із славним українським містом Острог (нині Рівненської області), с. Аннополем (нині с. Аннополь Тульчинського району Вінницької області), м. Кременцем (нині Рівненської області) та м. Житомир. Досліджуючи побутування Волинської духовної семінарії, не можна оминати історії відомого ще з Іпатіївського літопису м. Острога [6]. Міста, де існувала перша на території України вища школа – Острозька академія, одна з перших друкарень в Україні, з якої вийшло відоме творіння І. Федорова Острозька Біблія. Острозька слов'яно-греко-латинська академія, як і кожний навчальний заклад того часу, мала бібліотеку, інформація про яку досить обмежена на відміну від друкарні. Зокрема, є лише припущення, що богословська література грецького походження надходила до академічної бібліотеки з Близького Сходу, світські видання – із Західної Європи [7].

Після 1612 р. в Острозі з'являються єзуїти (члени найбільш впливового чернечого ордену «Societas Jesu» – «Товариство Ісуса» католицької церкви), які прикладали значні зусилля для залучення князів Острозьких в Церковну унію. Після смерті чоловічих нащадків

з роду Острозьких дідична неординаторська частина майна князів перейшла до Анни-Алоїзи Острозької-Ходкевич, онуки великого князя Костянтина Васильовича, дочки його молодшого сина Олександра та Ганни Костчанки (з родини Штенбергів). Саме вона виділила гроші на заснування та побудову в Острозі єзуїтського колегіуму та костьолу при ньому [8]. Острозький єзуїтський колегіум відчинився в 30–40 роках XVII ст. сучасний історик – дослідник С. Серяков подає більш точну дату відкриття функціонування колегіуму – 1626 р. [10]. Для забезпечення навчального процесу при колегіумі діяла велика різномовна бібліотека та обсерваторія. Є припущення, що бібліотеку заснувала сама княгиня Анна-Алоїза, а в подальшому ця установа поповнювалася шляхом дарування. Деякі автори припускають, що до колегіуму перейшла бібліотека Острозької академії [7; 13, с. 226], саме на це вказано в енциклопедичному виданні, присвяченому Острозькій академії [11]. Т. Шевченко стверджує, щонайпізніше від 1628 р. при колегіумі існувала бібліотека, основою якої були книги, які Острозькому колегіуму заповів острозький парох, офіціал і луцький канонік М. Рамулт [11]. За її даними, у 1637 р. ректор П. Рудницький виділив на бібліотеку 1 тис. флоренів [23].

Єзуїтський колегіум неодноразово зазнавав розорення. Так, у 1648 р. козаки підпалили недобудоване приміщення колегіуму; 1650 р. – нове розорення Острога, після якого колегіум майже півстоліття перебував у руїнах. Частину книг було знищено, частину сховано, а згодом повернуто.

Після того як у 1773 р. папа Климент XVI видав буллу, яка ліквідувала єзуїтський орден, Острозький колегіум перейшов до іншого чернечого ордену – василіан, які, проте, не дуже опікувалися поповненням фонду бібліотеки. Після третього поділу Польщі, що остаточно завершив ліквідацію Речі Посполитої, а на більшій частині Східної Європи запанувала Російська імперія, російське православне духовництво починає поступово витіснити греко-католиків. На Волині, яка була повністю приєднана до Російської імперії, було засновано Житомирсько-Волинську кафедру зі штатом єпархії третього класу, правлячим архієреєм новоутвореної єпархії призначили В. Шишацького (1750–1821). Місцем перебування преосвященного Варлаама стало славнозвісне м. Острог, де в будівлях давнього постєзуїтського монастиря розмістилися перший поунійний Волинський єпископ Варлаам (Шишацький) та консисторія. Владикою Варлаамом 14 травня 1796 р. у цих же будівлях було розпочато навчальний процес в Острозькій єпархії (єпархіальній) семінарії. Назву «Волинська духовна семінарія» цей навчальний заклад

отримав у 1814 р. У семінарію приймалися діти православного віросповідання від 7 до 15 років, які навчалися у василіанських і єзуїтських школах Овруча, Межиріччя та Острога. При семінарії діяла школа, яка мала на меті підготовку кандидатів у священство вільних парафій, які перейшли з унії в православ'я. У семінарії викладання проводилося латинською мовою, а в школі – російською. Оскільки семінарія розміщувалася в приміщеннях колишнього єзуїтського монастиря, його бібліотека автоматично перейшла під юрисдикцію духовної семінарії. І. Мілясевич [16, с. 20], посилаючись на відому працю російського дослідника М. Теодоровича, стверджує, що у двох підсобних кімнатах зберігалися єзуїтські книги, призначені для вузького користування та продажу. Будівлю семінарії декілька разів охоплювали пожежі (1797, 1809, 1810, 1812 р.). Найбільш руйнівною була пожежа в 1821 р. Але завдяки зусиллям працівників бібліотеки та студентів унікальну бібліотеку вдалося врятувати. Під час війни в 1812 р., побоюючись появи наполеонівських військ, Волинську духовну православну семінарію разом з бібліотекою, архівом, речами з архієрейського дому було евакуйовано в м. Кобеляки Полтавської губернії. Під час зворотної подорожі на р. Псьол паром з п'ятьома підводами перевернувся – було втрачено частину книг з бібліотеки й частину архівних справ. У 1825 р. семінарію з усіма навчально-допоміжними закладами було переведено в м. Аннопіль, у маєток князя Яблоновського. У новому приміщенні семінарська бібліотека займала лише дві маленькі кімнати. Бібліотекарем був протоієрей А. Лотоцький (у подальшому архімандрит Амвросій). Він привів у порядок семінарську бібліотеку, серед якої була й постезуїтська література, систематизував її за новою класифікацією за галузями знань, формами та мовою книг. На книгах, що перебувають у НБУВ, збереглися ці позначки у вигляді латинських літер і чисел. Саме в середині 20-х років XIX ст. А. Лотоцьким було створено систематичний каталог книг фундаментальної бібліотеки Волинської духовної семінарії, що на сьогодні зберігається в Інституті рукопису НБУВ [15]. Каталог поділено за мовною ознакою. Книги стародавніми мовами (2 тис. 604 назв); бібліотеку російську (537 назв); французьку (57 назв); німецьку (10 назв); польську (513 назв); італійську (71 назва); богемську (одна назва); англійську (одна назва). Усередині мовних розділів розміщувалися підрозділи (розряди) за галузями знань. Так, підрозділ «Богослов'я» складається із симфоній, творів отців Східної та Західної церкви, тлумачників Святого письма, систем наук богословських та ін.; підрозділ «Філософія» поділено на науки: філософські, фізику, філософську

історію та ін.; підрозділ «Словесність» ділиться на твори новітніх риторів і книг з естетики тощо; підрозділ «Математика» складається з праць із стародавньої математики, праць сучасних математиків, різне; «Історичні науки» містить праці стародавніх істориків та географів, книги із хронології, старожитностей святих і церковних, із загальної географії, історії, хронології та ін.; «Мовознавство»: книги з граматики, лексики, філології, палеографії. Усередині перерахованих підрозділів існує більш детальний поділ за форматом книг. Цікаво, що наприкінці каталогу подано перелік інших навчальних посібників (географія: атласи, фізичний кабінет та ін.), а також розпочато перелік заборонених книг, до якого першим увійшло повне зібрання творів Вольтера. На жаль, у каталозі відсутня вказівка на джерела надходження книг.

У квітні 1836 р., після ліквідації наслідків польського повстання 1830–1831 рр., Волинська духовна семінарія знаходить притулок у Кременці, на місці ліквідованого й перевезеного до Києва Кременецького ліцею. Перебування бібліотеки Волинської духовної семінарії в Кременці було одним з найсприятливіших часів за всю історію бібліотеки. Тому вперше за всю історію існування фонд бібліотеки Волинської духовної семінарії вже не зазнавав поневірянь, характерних для Острозького періоду, тому був детально опрацьований, систематизований і висвітлений у друкованих та рукописних каталогах. Склад фонду фундаментальної семінарської бібліотеки розкривають такі рукописні екземпляри, складені в другій половині XIX ст.: «Каталог книг фундаментальной библиотеки Волынской духовной семинарии на языках французском, немецком, английском, немецком, английском, еврейском, польском и других», «Каталог книг фундаментальной библиотеки Волынской духовной семинарии», а також «Хронологический каталог ученической библиотеки, состоящей при Волынской духовной семинарии» [20]. Ці каталоги нині зберігаються в Центральному державному історичному архіві Києва. До єдиного друкованого каталогу книг церковнослов'янською та російською мовою, складеного І. Тихомировим [16], є рукописне двотомне продовження «Систематический каталог книг фундаментальной библиотеки Волынской Духовной семинарии, служащий продолжением печатного каталога той же библиотеки. 1889 г.» [17]. Цей каталог складається з таких розділів: I. «Священное Писание» (82 назви); II. «Патрология» (22 назви, одну викреслено); III. «Основное Богословие» (25 назв); IV. «Догматическое Богословие» (п'ять назв); V. «Обличительное Богословие» (19 назв); VI. «Нравственное Богословие» (23 назви, одну викреслено); VII. «Литургия и Церковное

право» (48 назв); VIII. «Гомилетика» (33 назви); IX. «Пасторское Богословие» (одна назва); X. «Психология и антропология» (85 назв); XI. «Логика и метафизика» (10 назв); XII. «Философия» (46 назв, дві викреслено); XIII. «Педагогика и дидактика» (23 назви); XIV. «Словесность» (98 назв; 2 викреслено); XV. «Библейская и церковная история» (213 назв) (із 158-ї позиції зшито неправильно, одну закреслено. – Прим. авт.); XVI. «История русского раскола» (67 назв, одну викреслено); XVII. «Общая гражданская история» (25 назв, одну викреслено); XVIII. «Русская гражданская история» (77 назв); XIX. «Русский язык» (14 назв); XX. «Латинский язык» (5 назв, одну викреслено); XXI. «Греческий язык» (19 назв, одну викреслено); XXII. «Немецкий язык» (5 назв); XXIII. «Французский язык» (6 назв); XXIV. «Разные языки» (6 назв); XXV. «Физико-математические науки» (8); XXVI. «Политическая экономия» (1 назва); XXVII. «Медицина» (6 назв); XXVIII. «География» (6 назв); XXIX. «Законоведение» (нічого немає); XXX. «Церковное пение» (46 назв); XXXI. «Ремесла» (6 назв); XXXII. «Смесь» (11 назв, зшито неправильно); XXXIII. «Энциклопедии. Словари» (1 назва, зшито неправильно – перед XXXI. «Ремесла»). Наприкінці цього каталогу розміщено перелік російськомовних журналів за 1889–1898 рр. Другий том каталогу містить перелік книг латиною, грецькою та частково єврейською мовами [18]. У цьому томі разом з бібліографічним описом книг подано також джерела їх надходження. Усього в каталозі 214 назв книг, що належали бібліотеці Острозького єзуїтського колегіуму, які розподілено за такими галузями знань: «Словесність» (10 назв); «Риторика. Красномовство світське та духовне» (20 назв); «Теорія словесності, історія літератури, ораторські промови, листи, лірична і драматична поезія, панегірики, священні гімни, різне» (44 назви); «Цивільна історія, історія окремих країн та народів, географія та подорожі» (2 назви); «Цивільне право» (38 назв); «Мовознавство» (12 назв); «Фізико-математичні науки: арифметика, алгебра, геометрія, тригонометрія, математика взагалі, астрономія, географія, фізика і математика, космографія» (25 назв); «Природнича історія» (12 назв); «Механіка. Військове мистецтво» (2); «Медицина» (37 назв); «Законовзнавство» (12 назв). Серед книг, вказаних в каталозі, є праці італійського гуманіста Л. Валли (Valla), італійського історика П. Джовіо (Giovio), знаменитого італійського поета-гуманіста Ф. Петрарки, письменника та державного діяча Остготського королівства, історика, автора 12-томної історії готів Кассіодора (Magnus Aurelius Cassiodorus), іспанського поета, засновника особливого сатиричного іспанського роману де Мендози (Don Diego Hurtado

de Mendoza), письменника, філолога, оратора Ф. Н. Фрішліна (Frischlin), «Панегірики» німецького письменника Й. Паулі (Pauli). Книги із цивільної історії представлено творами середньовічного французького хроніста, історика Ф. Коміна (Philippe de Comines sive d'Argenton), богослова-полеміста, єзуїта Р. Беларміна (Bellarmina), італійського богослова-проповідника М. Рікарді. Розділ фізико-математичні науки включає книги видатних учених середньовіччя – німецького математика К. Христовора (Hristophorus Clavius) (того самого, якому було доручено папою Григорієм XIII перероблення календаря), знаменитого астронома Т. Браге, шотландського математика єзуїта Семпіе (або Семпіліуса) Гуго, німецького вченого єзуїта (займався фізикою, теологією, математикою, природничими науками, лінгвістикою) А. Кірхера (Athanasius Kircher). Є також ряд підручників із предметів, що викладалися в колегіумі. Крім того, каталог семінарської бібліотеки містить перелік книг, отриманих з інших джерел, таких як Почаївський монастир, Ярославський, Гоцанський, Сандомирський колегіуми, Кременецький василіанський колегіум, Кременецький василіанський монастир, Львівський василіанський монастир св. Георгія, Луцький братський монастир, Острозький василіанський монастир, бібліотеки Білостоцького, Загаєцького монастирів, приватні бібліотеки А. Артемовича та преосвященного Ієреня. Крім того, в Інституті рукописі НБУВ зберігається каталог журналів із фундаментальної бібліотеки [19], який містить перелік журналів, отриманих семінарською бібліотекою до 1917 р. Судячи зі змісту цього довідкового видання, його складання розпочато в 1907 р., укладачем є тодішній завідувач семінарської бібліотеки, викладач історії, знавець російського розколу та порівняльного богослов'я В. Малахов, що викладав у семінарії в 1899–1919 рр. У каталозі вказано журнали, які були в бібліотеці семінарії до 1907 р. Каталог складається із чотирьох частин: 1. «Духовні журнали»; 2. «Світські журнали»; 3. «Перелік журналів, занесених в каталог, в алфавітному порядку»; 4. «Рахунок для щорічного звіту...».

Розділ 1 «Духовні журнали» включає: «Богословский вестник (1892–1917); «Божья Нива» (1892, 1902, 1913–1914)»; «Братское слово» (1875, 1876, 1891–1899); «Волынские епархиальные ведомости» (1867–1917); «Воскресное чтение» (1837–1898), «Воскресный день» (1888); «Весник Српске Цркве» (1913–1914); «Вера и Разум» (1889–1917); «Вера и церковь» (1900–1907); «Голос церкви» (1913–1916); «Духовная беседа» (1858–1862, 1916); «Церковная летопись «Духовной беседы»» (1860–1861); «Душеполезное чтение» (1884–1887, 1890–1916);

«Законоучитель» (1913–1917); «Известия братства Православной церкви в Китае» (1904–1907); «Истина» (противораскольнический журнал) (1871–1886, 1887); «Китайский Благовестник» (1909); «Киевские епархиальные ведомости» (1861, 1863–1870, 1913–1914); «Миссионерское обозрение» (1896–1916); «Духовная беседа» (1915–1916); «Миссионерский сборник» (1893–1896, 1904–1905, 1908, 1910–1911, 1915, 1916); «Отдых христианина» (1902, 1905, 1908, 1914–1917); «Пастирская Реч» (1913); «Почаевский листок» (1887–1914); «Православное русское слово» (1902–1905); «Православный благовестник» (1893–1910); «Православная мысль» (1913–1914); «Православное обозрение» (1860–1891); «Православный путеводитель» (1903–1906); «Православный собеседник» (1855–1917); «Прибавление к изданиям творений святых отцов» (1843–1891); «Приходская жизнь» (1916); «Просвет» (1889–1890, 1892–1901); «Протоколы заседаний Совета Казанской духовной академии» (1877–1910, 1878–1913); «Журналы Совета Московской духовной академии» (1870, 1872–1913); «Журналы заседаний Совета Санкт-Петербургской духовной академии» (1869–1913); «Радость христианина» (1891–1896, 1898, 1900–1901); «Руководство для сельских пастырей» (1860–1917); «Русский паломник (1886–1914); «Сообщения Императорского Православного Палестинского общества» (1891–1892, 1894–1903, 1906); «Отчеты Императорского православного палестинского общества» (1883–1889); «Слова Церкви: старообрядческий церковно-общественный журнал» (1916); «Странник» (1860–1915); «С.-Петербургский духовный вестник» (1895, 1898, 1900–1901); «Труды Киевской духовной академии» (1860–1916); «Христианское чтение» (1821–1915); «Церковные ведомости» (1888–1917); «Церковный вестник» (1872, 1875–1881, 1883–1905, 1910–1915); «Чтения в Обществе любителей духовного Просвещения» (1865, 1872–1894, 1913); «Церковный голос» (1906, 1910, 1914–1916); «Христианин» (1907–1909, 1911–1914, 1916); «Хриштанин» (1913); «Христианская мысль» (1916).

Світські журнали: «Библиограф» (1890); «Византийский временник» (1894); «Вестник естественных наук» (1854–1860); «Возрождение» (1906–1907); «Бюллетень литературы и жизни» (1912–1917); «Вопросы философии и психологии» (1892–1917); «Вестник воспитания» (1893–1917); «Вестник Европы» (1914); «Вестник опытной физики» (1916–1917); «Вестник школы» (1914); «Вестник народных образов» (1914–1915); «Вестник образования и воспитания» (1914–1915); «Вестник Оренбургского ученого округа» (1913); «Для народного учителя» (1916); «Дом отчества» (1913, 1916); «Вестник Западной

и Юго-Западной России» (1862–1868, 1870); «Гимназия» (1888–1895); «Деятель» (1913, 1914, 1916); «Журнал Министерства народного просвещения» (1841–1842, 1844–1885, 1893–1900, 1907, 1913–1916); «Живая старина» (1916–1917); «Гермес» (1915–1917); «Западно-русская начальная школа» (1908, 1916); «Известия историко-филологического института кн. Безбородько в Нежине» (1877); «Известия Славянского Благотворительного общества» (1885–1888); «Наука» (1877, 1878); «Отечественные записки» (1867); «Нива» (1913), «Исторический вестник» (1887–1917); «Исторические известия» (1917); «Летопись войны» (1914–1916); «Киевская старина» (1882–1906); «Мирный труд» (1908–1912); «Музыка и пение» (1913–1916); «Народное образование» (1896–1916); «Начальное обучение» (1914); «Психо-неврологический институт.» (1913–1934), «Педагогический вестник Московского ученого округа» (1913–1916); «Педагогический сборник» (1915–1916); «Русский архив» (1877–1914, 1916); «Родная жизнь» (1916); «Русская старина» (1871–1917); «Северные записки» (1915); «Психология и дети» (1917); «Русский филологический вестник» (1889–1890, 1916–1917); «Сын отечества» (1812–1813, 1815–1817, 1819, 1820–1821, 1833); «Русская школа» (1892, 1899, 1900–1901, 1904–1906, 1910–1917); «Филологические записки» (1879–1887, 1914); «Физик-любитель» (1914–1917); «Церковно-приходская школа» (1887–1906); «Чтение в императорском обществе истории и давностей Российских при Московском университете» (1846–1848); «Славянский век»; «Психологическое обозрение» (1917); «Известия книжного магазина Вольфа» (1897–1911, 1913–1914); «Американский православный вестник» (1897–1909); «Школа и жизнь» (1914, 1916); «Циркуляр Киевского учебного округа» (1912–1915); «Циркуляр Варшавского учебного округа» (1912); «Циркуляр Казанского учебного округа» (1913–1915); «Циркуляр Киевского учебного округа» (1912–1915); «Циркуляр Рижского учебного округа» (1912–1915); «Сборник распоряжений по Рижскому ученому округу» (1910); «Педагогический сборник» (1871); «Учитель» (1865, 1870); «Вестник Оренбургского учебного округа» (1913–1915); «Циркуляр Виленского учебного округа» (1914–1915); «Циркуляр Западно-Сибирского учебного округа» (1913–1915); «Циркуляр Харьковского учебного округа» (1915–1916); «Педагогический вестник Московского учебного округа» (1913).

Іноземні періодичні видання з фонду фундаментальної семінарської бібліотеки «Revue Internationale de Théologie» та «L'Union Chrétienne». У каталозі розміщено [19, арк. 93] прохання І. Каманіна надати йому книги та рукописи з метою представити історію розвитку в Південно-Західному

краю живопису, письменності та друкарської справи для XI російського Археологічного з'їзду в Києві та [19, арк. 95]; незакінчений акт за підписами завідувача бібліотеки М. Крупського та члена правління М. Писарева про відсутність деяких книг у каталозі І. Тихомирова, що було виявлено при звірванні фонду, проведеному в березні 1892 р., коли опрацьовували іноземний відділ фундаментальної бібліотеки.

Каталоги, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві, імовірно, було передано в 1979 р. до архіву з НБУВ (тоді ЦНБ АН УРСР) на підставі розпорядження Державного архівного управління при Раді Міністрів УРСР за № 41 від 22 червня 1979 р. у вигляді поаркушевого й компактного розсипу в кількості 121 од. зб. та 6 тис. од. різних документів [23]. Із цих документів після впорядкування та систематизації за предметно-тематичним принципом було створено архівний фонд 2227, що має назву «Колекція документів Волинського музею (1400–1932 рр.)» і містить 992 справи.

Серед бібліотекарів, силами яких зберігалися і впорядковувалися книги Волинської духовної семінарії, були Г. Собонович, І. Мусаковський, П. Тихомиров, А. Бороцький, І. Тихомиров, М. Крупський, М. Івановський.

Наказ Святійшого синоду, згідно з яким Волинська духовна семінарія переводилася (що й було зроблено в 1902 р.) у єпархіальне місто Житомир під безпосереднє керівництво єпархіального архієпископа, вийшов 29 січня 1997 р.

У Житомирі бібліотека була більше чверті століття. У 1919 р. радянською владою було ліквідовано всі установи попередньої, серед яких була і Волинська духовна семінарія, видаються декрети про націоналізацію історико-культурних фондів минулого, організацію їх централізації, обліку, охорони та зберігання. Згідно з розпорядженнями нової влади фонди бібліотеки Волинської духовної семінарії, серед яких була бібліотека колишнього Єзуїтського колегіуму, було передано до Житомирського інституту народної освіти. У 1925 р. бібліотека Волинського музею в Житомирі офіційно набула статусу наукової, до якої було передано всі зібрання Житомирського інституту народної освіти, серед яких були документи з православних і католицьких духовних закладів. Детально історію створення та функціонування Волинського музею описано в дисертаційному дослідженні С. Міщука [24].

Цілеспрямована переорієнтація діяльності бібліотек на потреби масового читача спричинила перебудову бібліотечної системи та її спрямування на завдання соціалістичного будівництва. Це виявилось в розпо-

рядженнях концентрувати всі ідейно застарілі фонди у двох головних містах України – Києві та Харкові. Згідно з постановою президії Укрнауки від 2 червня 1926 р. і колегії Народного комісаріату освіти (НКО) від 2 липня 1928 р. фонди Волинського науково-дослідного інституту передано до Всенародної бібліотеки України (далі – ВБУ). З 1929 по 1932 р. політика радянської влади щодо концентрації універсальних книжкових фондів в окремих бібліотеках посилювалася. На початку 1930-х років до Житомира виїжджала комісія в складі представника сектора науки Ю. Куликовського, заступника директора ВБУ А. Яременка та наукового співробітника Ф. Максименка. Виконуючи наказ Народного комісаріату освіти від 10 квітня 1931 р., Сектор науки розпорядився передати до ВБУ з Волинського державного музею всі без винятку рукописні матеріали та стародруки до 1800 р.; усі книжки східними мовами, карти, ноти й дублети гравюр; усі без винятку книжки, журнали, газети, листівки польською мовою XIX ст.; збірки бібліотек колишньої православної духовної семінарії, римсько-католицького капітулу, римсько-католицьких біскупів, православного Тригорського монастиря, особисту збірку барона Шодуара [25]. Загалом із державного книгосховища Житомира в 30-х роках. XX ст. було передано до ВБУ 90 тис. 178 од. зб., серед яких 9 тис. 176 книг із Православної духовної семінарії (разом із зібранням Острозького єзуїтського колегіуму) [26].

Більшість книг із цих колекцій тривалий час були в резервних книгосховищах НБУВ, тому інформацію про їхній тематичний склад, у тому числі шляхом складання бібліографічних описів в електронному каталозі тільки розпочато. У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства книги з бібліотеки Волинської духовної семінарії перебувають на стадії опрацювання. Загалом 1 тис. 220 од. зб. (разом з учнівською бібліотекою). Тематичний склад книг у переважній більшості релігійна література, але є також книги з філології та історичної тематики, навіть підручник з фізики.

Отже, автором було проведено історіографічний аналіз наукового доробку дослідників Волині, зокрема того, що стосувалося Волинської духовної православної семінарії, а також здійснено аналіз першоджерел, зокрема каталогів, що допомагають розкрити тематичний склад фонду семінарської бібліотеки, джерел надходження книг. Найявність у складі бібліотеки семінарії книг з інших закладів, зокрема католицьких чернечих орденів, робить цю бібліотеку ціннішою вдвічі. До вже виокремлених трьох періодів побутування семінарської книго-

збірні можна додати «радянський», коли фонди бібліотеки Волинської духовної православної семінарії були фактично «законсервовані», фактично випали з бібліотечного та наукового життя. Наразі книги з бібліотеки Волинської семінарії зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ, у перспективі – введення інформації про них шляхом складання бібліографічних описів в електронному каталозі.

Список бібліографічних посилань

1. Манько М. П. Православна церква і становлення історико-краєзнавчих досліджень на Волині. Духовне відродження культури України: традиції, сучасність : матеріали і тези наук.-практ. конф. (Рівне, 1994). С. 200–202.

2. Петров Н. И. Очерк истории православной духовной школы Волини. *Труды Киев. духовн. акад.* Киев, 1867. Т. 1. С. 180–242.

3. Перетц В. Н. Отчет об экскурсии семинария русской филологии в Житомир 21–26 октября 1910 года. Киев : Типография императорского университета Св. Владимира, 1911. 141 с.

4. Вінницька філія НБУВ. 1923–1928 рр. *Архів ІР НБУВ*, оп. 1, спр. 18, арк. 49–51.

5. Попов Павло Миколайович «Житомирські фонди рукописів і стародруків Державної публічної бібліотеки АН УРСР як джерела для історії літератури феодальної доби» : повідомлення про наукове відрядження в травні 1931 р., прочитане на засіданні Комісії української літератури доби феодалізму у ВУАН 24 липня 1931 р. Машинопис з додатками. *ІР НБУВ*, ф. 285, од. зб. 516. 99 арк.

6. Равчук Г Р., Ткач І. О. Острог: краєзнавчий нарис. Львів : Каменяр, 1987. 47 с.

7. Сотниченко П. А. К истории библиотеки Острожской школы. *Федоровские чтения*, 1981. М., 1981. С. 148–149.

8. Левицкий О. Анна-Алоиза, княжна Острожская. *Киев. старина*. 1883. Т. VII. ноябрь. С. 345.

9. Климчук А. Волинський краєзнавчий музей у Житомирі (1900–1932). *Музеї України*. Ч. 4(16). С. 26–29.

10. Серяков С. Події першого року Хмельниччини та єзуїтське шкільництво в Україні. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Сер. «Історичні науки». Острог, 2003. Вип. 3. С. 29; Він же. Розвиток Освітньої системи ордену єзуїтів на українських землях Речі Посполитої

у 1608–1648 рр. *Зб. наук. пр. Харк. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Сер. «Історія та географія»*. Харків, 1999. Вип. 3. С. 45.

11. Мяскова Т. Е. Бібліотека Острозького єзуїтського колегіуму: історія виникнення, функціонування та сучасний стан. *Рукописна та книжкова спадщина України*. Київ, 2007. Вип. 11. С. 122–135. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3818226>.

12. Полянский Д. Материалы для истории Волынской духовной семинарии. *Волыньские епархиальные ведомости*. 1882. ч. неофиц. № 10–11. С. 275–294.

13. Четыркин Ф. Исторический очерк Волынской духовной семинарии. *Волыньские епархиальные ведомости*. 1878. ч. неофиц. № 21. С. 818–829; 1878. ч. неофиц. № 21. С. 818–829; 1878. ч. неофиц. № 22. С. 858–889; 1879. ч. неофиц. № 20. С. 753–773; ч. неофиц. № 21. С. 792–802; ч. неофиц. № 22. С. 855–859; ч. неофиц. № 24. С. 981–989; 1881. ч. неофиц. № 34. С. 1141–1152; ч. неофиц. № 35. С. 1186–1195.

14. Храевич К. Скитальческая судьба Волынской семинарии. *Киев. старина*. 1896. Т. 53. С. 225–248.

15. Каталог книг Волынской духовной семинарии, составленный в 1826 году. *ІР НБУВ*. Ф. 1. Оп. 4722. 295 арк.

16. Мілясевич І.: Бібліотека Волинської духовної семінарії: Острозький період (1796–1826 рр.). *Вісн. Книжк. палати*. 2002. № 3. С. 28–30; Бібліотека Волинської духовної семінарії: Кременецький період (1836–1901 рр.). *Вісн. Книжк. палати*. 2001. № 11. С. 37–39.

17. Систематический каталог книг фундаментальной библиотеки Волынской духовной семинарии, служащий продолжение печатного каталога библиотеки 1889 года. 1889. ноября 20 дня. *ІР НБУВ*. Ф. 1, № 4725.

18. Систематический каталог книг фундаментальной библиотеки Волынской духовной семинарии на языках латинском, греческом и (отчасти) еврейском. *ІР НБУВ*. Ф. 1, № 4726, 144 арк.

19. Каталог журналов фундаментальной библиотеки Волынской духовной семинарии. На русском и славянском языках. *ІР НБУВ*. № 4728. 99 арк.

20. Ліщук С. В. Джерела до вивчення Волинської духовної семінарії (1796–1825). *Архіви України*. Київ : Комітет архівів України, 2014. № 3 (291). трав. – черв. С. 170–179.

21. Шевченко Т. Острозький колегіум єзуїтів (1626–1648). *Етнічна історія народів Європи*. 2002. Вип. 12. С. 85–88.

22. Міщук С. М. Рукописні та книжкові зібрання Волині у фондах

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: історія, склад, наукове дослідження / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2007. 242 с.

23. Акт передачі документів від відділу рукописів до ЦДІА. *Архів НБУВ*. Оп. 1. Од. зб. 135. Арк. 1–29.

24. Міщук С. М. Бібліотека Волинського краєзнавчого музею в Житомирі (1900–1932): походження, склад, доля : дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2004.

25. Архів НБУВ. Оп. 1. Спр. 394. Арк. 81.

26. Там само, арк. 18.

References

1. Manko, M. P. (1994). Pravoslavna tserkva i stanovlennia istoryko-kraieznavchykh doslidzhen na Volyni [The Orthodox Church and the formation of historical and local lore research in Volyn]. *Dukhovne vidrozhennia kultury Ukrainy: tradytsii, suchasnist: materialy i tezy naukovo-praktychnoi konferentsii – Spiritual Revival of Ukrainian Culture: Traditions, Modernity: materials and abstracts of the scientific-practical conference*. (pp. 200–202). Rivne: Rivnenska oblasna universalna naukova biblioteka [in Russian].

2. Petrov, N. I. (1867) Ocherk istorii pravoslavnoi dukhovnoi shkoly na Volyni [An Essay on the History of the Orthodox Theological School in Volyn]. *Trudy Kievskoi dukhovnoi akademii – Transactions of Kiev Theological Academy, 1*, 180–242 [in Ukrainian].

3. Perette, V. N. (1911). Otchet ob ekskursii seminariia russkoi filologii v Zhitomir 21–26 oktiabria 1910 goda [Report on the excursion of the seminary of Russian philology in Zhitomir on October 21–26, 1910]. Kiev: Tipografii Imperatorskogo universiteta sv. Vladimira [in Russian].

4. Vinnytska filiiia NBUV. 1923–1928 rr. [Vinnytsia branch of VNLU. 1923–1928]. *Arkhiv IR NBUV – Archive of the IM VNLU, 1* (18), 49–51 [in Ukrainian].

5. Popov, P. M. «Zhytomyrski fondy rukopysiv i starodrukiv Derzhavnoi publichnoi biblioteky AN USSR iak dzhherela dlia istorii literatury feodalnoi doby»: Povidomlennia pro naukove vidriadzhennia v travni 1931 r., prochytane na zasidanni Komisii ukrainskoi literatury doby feodalizmu u VUAN 24 lypnia 1931 r. Mashynopys z dodatkamy [«Zhytomyr collections of manuscripts and old prints of the State Public Library of the USSR Academy of Sciences as sources for the history of literature of the feudal era»: Report on a scientific trip in May 1931, read at a meeting of the Commission of Ukrainian

literature of the feudal era in All-Ukrainian Academy of Sciences. Typescript with applications]. *Institut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Manuscript Institute of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 285 (516), 99 [in Ukrainian].

6. Ravchuk, H. R. Tkach, I. O. (1987). Ostroh: kraieznavchyi narys [Ostrog: local lore essay]. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].

7. Sotnichenko, P. A. (1981). K istorii biblioteki Ostrozhskoï shkoly [On the history of the library of the Ostrog school]. *Fedorovskie chteniia – Fedorov Readings*. Moscow: Nauka [in Russian].

8. Levitckii, O. (1883). Anna-Aloiza, kniazhna Ostrozhskaia [Anna-Aloise, Ostrog Princess]. *Kievskaia starina – Kyiv Old*, 11, 10–17 [in Russian].

9. Klymchuk, A. Volynskiy kraieznavchyi muzei u Zhytomyri (1900–1932) [Volyn Museum of Local Lore in Zhytomyr (1900–1932)]. *Muzei Ukrainy – Museums of Ukraine*, 4 (16), 26–29 [in Ukrainian].

10. Sieriakov, S. (2003). Podii pershoho roku Khmelnychchyny ta iezuïtske shkylnytstvo v Ukraini [Events of the first year of Khmelnytsky region and Jesuit schooling in Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Istorychni nauky» – Scientific Notes of the National University «Ostroh Academy». Series «Historical Sciences», 3, 29 [in Ukrainian]; Sieriakov, S. (2003). Rozvytok osvïtnoi systemy ordenu iezuïtiv na ukraïnskykh zemliakh Rechi Pospolytoi u 1608–1648 rr. [Development of the Educational System of the Jesuit Order in the Ukrainian Lands of the Commonwealth in 1608–1648]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho pedahohichnoho universytetu im. H. S. Skovorody. Seriiia «Istoriia ta heohrafiia» – Collection of Scientific Works of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Series «History and Geography», 3, 29 [in Ukrainian].**

11. Miaskova, T. E. (2007). Biblioteka Ostrozkoho iezuïtskoho kolehiumu: istoriia vynyknennia, funktsionuvannia ta suchasnyi stan [Library of the Ostroh Jesuit Collegium: history of origin, functioning and current state]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy – Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 11, 122–135 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3818226>.

12. Polianskii, D. (1882). Materialy dlia istorii Volynskoi dukhovnoi seminarii [Materials for the history of the Volyn Theological Seminary]. *Volynskie eparkhialnye vedomosti – Volyn Diocesan Sheets*, 10–11, 275–294 [in Russian].

13. Chetyrkin, F. (1878). Istoricheskii ocherk Volynskoi dukhovnoi seminarii [Historical outline of the Volyn Theological Seminary]. *Volynskie*

eparkhialnye vedomosti – Volyn Diocesan Sheets, 21, 818–829; 1878, 22, 858–889; 1879, 20, 753–773; 1879, 21, 792–802; 1879, 22, 855–859; 1879, 24, 981–989; 1881, 34, 1141–1152; 1881, 35, 1186–1195 [in Russian].

14. Khramevich, K. (1896). Skitalcheskaia sudba Volynskoi seminarii [The wandering fate of Volyn Seminary]. *Kievskaia starina – Kiev Old*, 53, 225–248 [in Russian].

15. Katalog knig Volynskoi dukhovnoi seminarii, sostavlennyi v 1826 godu [The catalog of books of the Volyn Theological Seminary, made in 1826]. *Institut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Manuscript Institute of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 1 (4722), 295 [in Ukrainian].

16. Miliasevych, I. V. (2002). Biblioteka Volynskoi dukhovnoi seminarii: Ostrozkyi period (1796–1826 rr.) [Library of the Volyn Theological Seminary: Ostroh period (1796–1826)]. *Visnyk Knyzhkovoii palaty – Bulletin of the Book Chamber*, 3, 28–30 [in Ukrainian]; Miliasevych, I. V. (2001). Biblioteka Volynskoi dukhovnoi seminarii: Kremenetskyi period (1836–1901 rr.) [Library of the Volyn Theological Seminary: Kremenets period (1836–1901)]. *Visnyk Knyzhkovoii palaty – Bulletin of the Book Chamber*, 11, 37–39 [in Ukrainian].

17. Sistematicallyi katalog knig fundamentalnoi biblioteki Volynskoi dukhovnoi seminarii, sluzhashchii prodolzhenie pechatnogo kataloga biblioteki 1889 goda. 1889. Noiabria 20 dnia [A systematic catalog of books of the fundamental library of the Volyn Theological Seminary, serving as a continuation of the printed catalog of the library of 1889. November 20, 1889]. *Institut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Manuscript Institute of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 1 (4725), XXX [in Ukrainian].

18. Sistematicallyi katalog knig fundamentalnoi biblioteki Volynskoi dukhovnoi seminarii na iazykakh latinskom, grecheskom i (otchasti) evreiskom [Systematic catalog of books of the fundamental library of the Volyn Theological Seminary in Latin, Greek and (partly) Jewish]. *Institut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Manuscript Institute of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 1 (4726), 144 [in Ukrainian].

19. Katalog zhurnalov fundamentalnoi biblioteki Volynskoi dukhovnoi seminarii. Na russkom i slavianskom iazykakh [Catalog of journals of the fundamental library of the Volyn Theological Seminary. In Russian and Slavic]. *Institut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Manuscript Institute of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 1 (4728), 99 [in Ukrainian].

20. Lishchuk, S. V. (2014). Dzherela do vyvchennia Volynskoi dukhovnoi seminarii (1796–1825) [Sources for the study of the Volyn Theological Seminary (1796–1825)]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 3 (291), 170–179 [in Ukrainian].

21. Shevchenko, T. (2002). Ostrozkyi kolehium iezuitiv (1626–1648) [Ostroh Jesuit College (1626–1648)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy – Ethnic History of the Peoples of Europe*, 12, 85–88 [in Ukrainian].

22. Mishchuk, S. M. (2007). Rukopysni ta knyzhkovi zibrannia Volyni u fondakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: istoriia, sklad, naukove doslidzhennia [Manuscript and book collections of Volyn in the funds of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: history, composition, research]. Kyiv [in Ukrainian].

23. Akt peredachi dokumentiv vid viddilu rukopysiv do TsDIA [Act of transfer of documents from the Manuscripts Department to the Central State Historical Archive of Ukraine]. *Arkhiv NBUV – Archive of the VNLU*, 1 (135), 1–29 [in Ukrainian].

24. Mishchuk, S. M. (2003). Biblioteka Volynskoho kraieznavchoho muzeiu v Zhytomyri (1900–1932): pokhodzhennia, sklad, dolia [Library of the Volyn Museum of Local Lore in Zhytomyr (1900–1932): origin, composition, destiny]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

25. Arkhiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Archive of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 1 (394) [in Ukrainian].

26. Arkhiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Archive of the V. I. Vernadsky National Library, 1 (394), 18 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.11.2020.

Tetiana Miaskova,

PhD (History), Senior Researcher,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
62 Volodymyrska St., Kyiv 01601, Ukraine
e-mail: myaskova@nbuv.gov.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6682-5046>

Library of Volyn Orthodox Theological Seminary: History of Foundation and Activity

The paper shows the history of the foundation and activity of the library of Volyn orthodox theological seminary in the context of the history of the spiritual institution per se and in its connection with the historical events in the late 18th–early 20th century. The purpose of the research was to review studies on the history of the library of Volyn orthodox theological seminary and to characterize their original base; to introduce

into scientific circulation the information about library catalogs that reveal the composition of the seminar library; to consider the history of Volyn orthodox theological seminary library in the context of historical events. The comparative-historical method of research, as well as a number of special literary methods (bibliographic, functional, systemic), were used. Scientific novelty of the paper resulted from setting connections between the history of the foundation and activity of the library and such historical events as the liquidation of the Jesuit order, the Third Partition of Poland, and the subsequent incorporation of Ukrainian lands in the Russian empire, and later, in the Soviet Union. In the paper, the existing archival and library sources have been comprehensively studied. New information on the thematic composition and the presence of the periodicals in the funds of the library of Volyn orthodox theological seminary was shown. The history of the main stock of the seminar library was traced. In the early 1930 s, the library of Volyn orthodox theological seminary became part of the fund of the Nationwide Library of Ukraine, where for several decades the books were kept unprocessed in the reserve book repositories. The study of the library of Volyn orthodox theological seminary allowed to make the conclusion on the library as an important asset of the historical and cultural heritage of the orthodox Volyn, but due to historical circumstances it remained for a long time without proper scientific investigation.

Keywords: Volyn orthodox theological seminary, library, Ostroh, Kremenets, Zhytomyr.